

A NYÍLT HOZZÁFÉRÉS KEZDEMÉNYEZÉS ORVOSTUDOMÁNYI VONATKOZÁSAI

ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

Az orvostudományi kutatások fejlődésének és a sikeres gyógyításnak egyik alapvető feltétele a tudományos szakirodalmi források használata. Ezt nemcsak a szakemberek tudják, hanem a tartalomszolgáltatók is, hiszen egyre magasabb áron kínálják portékáikat. A kutatómunka állami vagy alapítványi finanszírozásán kívül borsos árat kell fizetni a tudományos ismerethordozókért is. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a kereskedelmi cégek számos esetben olyan előfizetési csomagot ajánlanak, melynek nagy része kihasználatlanul marad, és csak ritkán fordulhat elő, hogy az előfizető bármit is „büntetlenül” lemondjon. A költségsökkentés céljára jönnek létre a különböző konzorciumi szerveződések. Ezek egyfelől a megvásárolt papíralapú illetve e-dokumentumok kedvezményes vásárlását teszik lehetővé, másfelől a publikációs költségeket is könnyebben állják.

A digitalizálás/archiválás a publikáció közzétételi folyamatának „bemeneti oldala”. A zökkenőmentes hozzáférés egyik feltétele a szabványosítás. Ahhoz, hogy írásunkról egyáltalán tudomást szerezzenek, hogy megtalálható, használható legyen, szükségesek a szabványos „beazonosítók”, pontos nevén: meta adatok. Ennek tesz eleget az 1995-ben elfogadott metaadat-formátum, a Dublin Core (DC), amely 16 dokumentum azonosítót tünet fel [1]. Az Open Archives Initiative (OAI) mint szervezet olyan könnyen kezelhető szabványokat hozott létre, amellyel hatékonyan lehet a dokumentumtartalmakat terjeszteni [2]. A meta adatok begyűjtésére fejlesztették ki az OAI Protocol for Metadata Harvesting-et (OAI PHM), melynek „kötelező nyelve” a Dublin Core de más, egyezményekben meghatározott formátum is használható. A DC szerkezetet bárki viszonylag könnyen alkalmazni tudja a saját maga által készített digitális tartalom leírására.

A 2002-ben létrejött Budapest Open Access Initiative (BOAI) kezdeményezést Soros György támogatta azzal a céllal, hogy a tudományos cikkek az interneten ingyenesen, teljes szöveggel hozzáférhetővé váljanak. Ezzel egyrészt megvalósul a kutatók régi törekvése, hogy publikációikat, eredményeiket szabadon, korlátozás nélkül terjeszthessék. Másrészt, az internet fejlődésével megnő a találatok, illetve a hivatkozások száma. A BOAI két hozzáférési módot, a „zöld utat” illetve az „arany utat” különböztet meg.

A „zöld út” a saját archiválási mód, mely akkor válik lehetővé, ha kialakítanak egy teljes szövegű anyagok tárolására alkalmas repozitóriumot. Ide elhelyezhetők a szakértői bírálaton (peer-review) átesett, úgynevezett postprintek, de archiválhatók a bírálat nélküli preprintek is. Szerencsés esetben a nyomtatott tudományos folyóiratok is hozzájárulnak ahhoz, hogy a szerző közzé tegye írását. Az „arany út” azokat az online lapokat jelöli, amelyeknek, a nyomtatottakhoz hasonlóan évfolyamuk, számuk van és egy-egy témakört ölelnek át. Ugyanakkor ingyenes, nyílt hozzáférést biztosítanak az olvasóknak, és a szerzői jog is a cikk írójánál marad. Tanulmányunk célja, hogy felhívjuk a figyelmet az online publikálás módozataira, hogy minél több orvos jelentesse meg írásait nyílt hozzáférésű azaz Open Access (OA) lapokban.

ESZKÖZÖK, MÓDSZEREK

Vizsgálatunkban először arra kerestük a választ, hogy miképpen alakul manapság a nyílt hozzáférésű publikációk száma. Elemzésünk során az internetes nemzetközi és hazai OA

irodalmat vizsgáltuk 2007-ig általánosságban és az orvosi területen egyaránt. A keresést 2007. december 28-án végeztük el a „Google” kereső segítségével.

A „Google”- speciális keresés felületén a „tartalmazza a következő kifejezést” feltételhez beírtuk az „open access”-t. A „tartalmazza a következő szavak egyikét” feltételhez a „medicine” illetve „medical” kifejezést írtuk be. A szűkítésnél a „bármely nyelv”-et adtuk meg. Öt, egymást követő munkanapon végeztük el a vizsgálatot; mindegyik esetben az időt módosítottuk. Kerestünk „bármikor”, „múlt év”, „6 hónap”, „3 hónap” és „2 hónap” szűkítéssel. Ezzel megkaptuk, hogy az adott időszakokban hány OA cikk született általában, illetve az orvosi szakterületen.

Ugyanezzel a módszerrel vizsgáltuk a magyar OA publikációkat is. Ennek során a speciális keresés felületén a „tartalmazza a következő kifejezést” feltételhez beírtuk az „open access” kifejezést. A „tartalmazza a következő szavak egyikét” feltételhez a „nyílt hozzáférés” „orvos”, „orvosi”, „orvostudomány” illetve „orvostudományi” szavakat kerültük.

Másodikként, Bailey, Charles W.: *„Open access bibliography”*, illetve Koltay Tibor és Tóth Erika: *„A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés irodalma Magyarországon* című munkáit vettük elő [3, 4]. A két gyűjtemény a 2004-ig megjelent publikációkat gyűjti össze, ami összesen 1369 tételt jelent. A címek alapján kigyűjtöttük az orvostudományi vonatkozású tételeket.

Végül bemutatjuk a legtöbbet említett, illetve jelentősnek tartott orvostudományi vonatkozású OA kezdeményezéseket, megvizsgálva, hogyan hasznosíthatók a hazai publikációk megőrzésében és közrebocsátásában. Vizsgálatunk során a BioMed Central (BMC), a Public Library of Science (PLoS) a Medknow Inc., a Bentham Science, Scientific Journals International (SJI) OA lapkiadókra illetve a PubMed Central (PMC) OA-archívumra terelődött rá figyelmünk. Az kiadók és archívum vizsgálatát a következő szempontok alapján végeztük:

- Orvosi hozzáférésű lapok száma
- Lapok indulási éve
- Közleménytípusok száma
- Impakt faktoros (IF) lapok száma
- Legmagasabb IF számmal rendelkező lap 2006-ban
- 2006-os összesített IF
- IF változások 2004 és 2006 között
- Egyéni sajátosság
- Publikálási díj
- Szerzői utasítás
- Kapcsolattartás görbülékenysége, hatékonysága

EREDMÉNYEK

A Google keresővel december 28-án végeztük a kereséseket, melyek hatalmas találati halmazokat eredményeztek. A dátumot célszerű megjegyezni, mivel a keresőgép nem ajánlja fel a konkrét napra való keresést, csupán „múlt év, elmúlt 6 hónap” stb. lehetőséget ismeri. Éppen ezért, ha valaki akár néhány nappal, vagy héttel később megismétli a keresést, egészen biztos, hogy más lesz a találatok száma. Az orvostudományi vonatkozású írárok terén nemzetközi viszonylatban legeredményesebb a fél éves keresési időszak volt (58,3 %), ami jelen esetben a 2007. június 28. és a december 28-i időszakot fedte le. (1. ábra) Ebben az időintervallumban az összes találat több, mint fele orvosi témájú írás volt. A magyar keresések esetében ez a „múlt év” időszakra volt igaz. Megállapítható, hogy az egy évre visszamenő kereséseknél mindkét viszonylatban az orvosi találatok aránya az összes egy-kétharmadát tette ki.

Idő	Külföldi OA			Magyar OA		
	Összes (db)	Orvosi		Összes (db)	Orvosi	
		db	össz.%-a		db	össz.%-a
bármikor	8.050.000	554.000	6,9	18.100	1.110	6,1
múlt év	3.970.000	184.000	4,6	393	195	49,6
6 hónap	209.000	122.000	58,3	183	75	41
3 hónap	195.000	75.000	38,5	107	40	37,4
2 hónap	172.000	48.000	28	61	22	36,1
Kereső- kifejezések	Open Access	Open Access Medical Medicine		Open Access, Nyílt hozzáférés	Open Access Nyílt hozzáférés orvos, orvosi, orvostudo mány, orvostudo mányi	

1. ábra: A magyar és külföldi OA és orvosi témájú OA cikkek reprezentáltsága a Google-ban

Másodikként a Google-hoz képest kevesebb tételszámot tartalmazó, és ezért áttekinthetőbb bibliográfiák alapján vizsgáltuk részletesebben az OA publikációkat. (2. ábra) Bailey valamint Koltay-Tóth bibliográfiái az 1990-2004 között megjelent nyílt hozzáférésű közleményeket vették számba [3, 4].

Az első nyílt hozzáférésű közleményt 1990-ben publikálták, számuk az ezredforduló után nőtt meg jelentősen. Az eltelt másfél évtized alatt a bibliográfiák szerint 1132 OA közlemény látott napvilágot. Az orvosi cikkek részesedése a 15 év alatt mindössze 16 %. Figyelembe kell azonban venni, hogy az első orvosi vonatkozású OA publikációt 1997-ben jelentették meg, és az orvosi írások 91,2 %-a 2000 után keletkezett. Így tehát a 2000 utáni időszakban jelentősen megemelkedett az OA orvosi cikkek részesedése.

Év	Közlemények száma		Orvosi közlemények %-a
	Nem orvosi	Orvosi	
1990	1		
1991	6		
1992	2		
1993	3		
1994	5		
1995	4		
1996	12		
1997	11	2	18
1998	31		
1999	46	14	30,4
2000	68	12	7,9
2001	152	12	7,9
2002	147	7	4,8
2003	279	68	24,4
2004	365	67	18,4
összesen	1132	182	

2. ábra: 1990 és 2004 között megjelent általános és orvosi témájú OA publikációk

Vizsgálatunk gyakorlati szempontból legfontosabb része, a jelentősebb orvosi témájú OA archívumok és kiadók elemzésére terjedt ki. Ezeknek az archívumoknak az ismerete fontos a gyakorló kutatók és orvosok számára, hiszen ezekből kötöttségek nélkül meríthetnek információkat munkájukhoz és egyúttal lehetőséget is biztosítanak a publikálásra. Az elemzett archívumokat a 3. ábrában foglaltuk össze.

Kiadó/archívum	Orvosi vonatk. ingyenes OA-lapok száma	Indulás éve	Közlemény típusok száma	IF-os lapok száma 2006-ban	Legmagasabb IF-ú lap 2006-ban	∑IF 2006-ban	IF-Változás 2004-2006	Sajátosság	Publikálási díj	Szerzői utasítás	Kapcsolattartás hatékonysága
BMC összesen: 186 lap	178	1999	28	22	BMC Evolutionary Biology 4,455	55,33	Nőtt:12 Csökk:10	Publ. history, unofficial IF (35 lap)	450-2645 \$	van	
Bentham Sciences összesen: 200 lap	91	2007	n.a.	25	0	0	0	n.a.	n.a.	n.a.	Nem elérhető k
Medknow	49	2001	16	1	Neurology Indiana 0,623	0,623	nőtt	Citation Manager funkció	nincs	van	Nem elérhető k
PLOS	7	2003	5	5	PLOS Biology 14,101	46,492	Nőtt: 4 Csökk: 1		1260-1750\$	van	
SJI	4	2007	3	0	0	0		Évente 2 szám	199,95 \$, további szerző 99,5\$	van	Nem elérhető k
PMC 220 lap	178 BMC 7 PLOS	Archívum és nem kiadó						Keresés: közös platformon	Archívum és nem kiadó		

3. ábra: Orvosi OA archívumok és kiadók

BioMed Central (BMC) Kiadó

(<http://www.biomedcentral.com>)

Működése az 1999. április 26-án kiadott „Science publishing - beginning of a revolution” című közleményétől számítható [5]. A független kiadó célja, hogy túlnyomórészt ingyenesen hozzáférhető biológiai-, és orvostudományi közleményeket tegyen közzé. Összesen 186 elektronikus lapot publikál, és szinte teljesen lefedi az orvos-, és élettudomány területeit. Az elméleti biológiai, kémiai témákon kívül jelentős arányban szerepelnek klinikai folyóiratok, de képviseltetik magukat az egészség-politika és a bio-mérnöki területek is. Az elérhetőségnek 3 variációja van. Az elsőbe tartozik az a 178 lap, amelyek tartalmához ingyenes a hozzáférés. A második csoportba tartozó lapokhoz a BMC tagok kedvezményesen juthatnak hozzá. A harmadik csoport lapjaira tagok és nem tagok ugyanolyan feltételekkel fizethetnek elő, ezek: Arthritis Research & Therapy, Breast Cancer Research, Critical Care, Genome Biology, The Scientist, Current Opinion in Drug Discovery & Development, Current Opinion in Investigational Drugs, Current Opinion in Molecular Therapeutics. A BMC 28 közleménytípust jegyez: Book report, book review, case report, case study, cohort study, commentary, correspondence, debate article, full research paper, hypothesis, investigation, meeting report, methodology, methodology article, methodology study, original article, preliminary communication, primary research, research article, research studies, resource review, review, short communication, short paper, short report, study protocol, technical advance, technical notes. A szerzői utasítás (<http://www.biomedcentral.com/info/authors/>), a tartalmi és formai követelményeket is

beleértve, laponként változik, elérésük az URL címre kattintva lehetséges. Ezután részletes felvilágosítást lehet találni mind a tartalmi, mind a formai követelményekről. A felhasználóbarát felületén egy helyen található a publikálás szakmai részére vonatkozó információk is. (4. ábra)

<http://www.biomedcentral.com/info/authors/>

4. ábra: A BMC szerzői információi

Hasznos funkciója az úgynevezett „publication history”, ahol nyomon követhető a közlemények útja a beküldéstől a peer-review-en át egészen a megjelenésig.

A BMC 22 lapjának van impakt faktora, melyek közül 2006-ban a BMC Evolutionary Biology kapta a legmagasabb értéket: 4,455-öt. A 2006-os Σ IF 55,33 volt. A 22 lap közül 12-nek nőtt, és 10-nek csökkent az IF értéke 2004 és 2006 között. Érdekesség, hogy kiadó már 35 keresettebb lap nem hivatalos IF értékét is kiszámolta. A könnyen elvégezhető műveletet az 5. ábra illusztrálja. A legmagasabb értéket (2006 IF: 4,43) A BMC Biology kapta.

$$2008 \text{ IF} = \frac{2008\text{-as hivatkozások száma az adott lap 2006-os illetve 2007-es cikkeire}}{\text{Az adott lap összes cikkeinek száma 2006-ban+2007-ben}}$$

5. ábra IF érték számítás

A publikáció díja 450 és 2645 USD között mozog. A BMC-nek jelenleg 319 teljes jogú tagja van, Magyarországon a Semmelweis Egyetem csatlakozott a szervezethez. Ennek keretében az egyetem éves kvótát fizet a BMC-nek, és ebből vonják le a munkatársak publikációs költségeit

Public Library of Science (PloS) Kiadó

(<http://www.plos.org>)

A kiadó első publikációja, a PLoS Biology bemutatkozó száma, 2003. októberében jelent meg. A kutató orvosok, klinikusok, biológusok és a többi élettudományi területek képviselőinek nemzetközi non-profit szervezetének missziója, hogy a tudományos kutatásokat ingyenesen hozzáférhetővé tegyék a tudósok és a laikusok számára egyaránt.

A következő 7 lapot adják ki: PLoS Biology, PLoS Medicine, PLoS Neglected Tropical Diseases, PLoS Computational Biology, PLoS Genetic, PLoS Pathogens, PLoS One.

Fontos alapelve a tudományos színvonal, amelyet - a tradicionális, elismert lapokhoz hasonlóan - peer-review rendszerrel biztosítanak [6]. A PLoS megalakulása nem az

akadémikusok, hanem a tudós társadalom szélesebb körének aktivitásához köthető, éppen ezért a tudományos szervezetek minden szintjéről találhatók kutatók, klinikusok, oktatók a szerzők között. Nemzetköziséget nemcsak a különböző nációjú munkatársak fémjelzik, hanem az is, hogy bárki, bárhol olvashatja a PLoS lapokban megjelent teljes szövegű közleményeket. A publikációs költségeknél figyelembe veszik a szerzők anyagi háttérét: pénzügyi okok miatt nem utasítanak el egyetlen írást sem. (Saját megjegyzés: Legföljebb addig nem jelentetik meg, amíg nincs meg a rávaló.)

A 7 lap közül mindegyik biztosítja a teljes szövegű hozzáférést, közülük ötnek van impakt faktora (IF). 2006-ban a legmagasabb IF értéket, 14,101-et a PLoS Biology kapta. A 2006-os Σ IF: 46,492. Az öt lap közül négynek nőtt és egynek csökkent az IF értéke 2004 és 2006 között. A PLoS szerzői öt közleménytípus közül választhatnak (research article, synopsis, "feature", correspondence, review,). A szerzői utasítás a „PLoS Biology Guidelines for Authors” menü alatt található (<http://journals.plos.org/plosbiology/guidelines.php>). Publikálni 260 és 1750 USD közötti díj ellenében lehet.

Medknow Kiadó

(<http://www.medknow.com>)

A hazánkban kevésbé ismert indiai kiadó 2001 óta jelentet meg OA kiadványokat. A 49 lap túlnyomó része klinikai, orvostudományi, de helyet kapnak az alternatív gyógyászati, valamint farmakológiai kiadványok is. A teljes szövegű hozzáférés minden esetben biztosított. Egyetlen lap, a Neurology India rendelkezik impakt faktoralal. A 2004 és 2006 közötti időszakban 0,339, 0,385, illetve 0,623-as értéket kapott, tehát határozott a növekedés. Minden egyes lapnak önálló weblapja van. A 22 közleménytípust megjelentető kiadó rögtön hozzáférhetővé teszi, a kedvező bírálaton átesett írásokat. A lapok közleménytípusai: abstract, basic research, brief communication, case report, conference abstract, correspondence, images, invited article, letter, news, oral presentation, original article, research paper, review, review article, short communication, short report, special article, special communication, technical note, view point.

A fejlődő országok tudományos fejlődésének elősegítése érdekében nemcsak a hozzáférés, de a publikáció is ingyenes. A „Manuscript management site” informálja a szerzőket az adott lap formai és tartalmi követelményeiről (<http://www.journalonweb.com/ijms/>). Érdekesség a „citációs funkció”. (6. ábra) Ez nemcsak azt jelenti, hogy egy kis keretes részben megadják az adott közlemény pontos bibliográfiai leírását, hanem azt is, hogy az egyes hivatkozási tételek különböző stílusokban is letölthetők a saját adatbázisba. (7. ábra)

How to cite this article:

DiNardo JA. Grown-up congenital heart (GUCH) disease: An evolving global challenge. Ann Card Anaesth 2008;11:3-5

How to cite this URL:

DiNardo JA. Grown-up congenital heart (GUCH) disease: An evolving global challenge. Ann Card Anaesth [serial online] 2008 [cited 2008 Jan 29];11:3-5. Available from: <http://www.annals.in/text.asp?2008/11/1/3/38442>

6. ábra:
A

A Medknow lapok citációs funkciója

Medknow citációs funkciója

Select type of program for download

A Medknow lapok "Citation Manager" funkciója

7. ábra

A Bentham Science Publication

(<http://www.bentham.org/open/index.htm>)

A nemzetközi befolyású kiadó 91 orvostudományi lapot kínál előfizetésre. Ebből 66 nyomtatottan és elektronikusan is megrendelhető. A fennmaradó kiadványok pedig kizárólag online formában érhetők el. A 91 tudományos folyóiratai közül 2006-ban 25-nek volt impakt faktora. A nyolc legmagasabb IF értékű lapot a 8-ik ábra mutatja. Közülük mindegyiknek van nyomtatott illetve elektronikus változata is.

A Bentham Science Publication legmagasabb IF értékű, előfizetéshez kötött lapjai 2006-ban		
Lap címe	2006 IF	Indulási év
Current Drug Metabolism	Impact Factor 5.76	2000
Current Cancer Drug Targets	Impact Factor 5.67	2001
Current Medicinal Chemistry	Impact Factor 5.20	1998
Current Molecular Medicine/Review lap	Impact Factor 4.85	2001
Current Drug Targets	Impact Factor 4.27	2000
Current Topics in Medicinal Chemistry	Impact Factor 4.16	2001
Combinatorial Chemistry & High Throughput Screening	Impact Factor 2.55	1999
Current Pharmaceutical Design	Impact Factor 5.27	2000

A Bentham Science előfizetéses lapjai között szereplő 8 kiadvány, amely az adott tudományterületen kiemelkedően teljesített

8. ábra

Az Impakt Faktor nélküli 12 cím: Current Diabetes Reviews, Current Cardiology Reviews, Current Nutrition & Food Science, Current Hypertension Reviews, Current Respiratory Medicine, Current Immunology Reviews, Current Cancer Therapy Reviews, Current Medical Imaging Reviews, Current Pediatrics Reviews, Current Psychiatry Reviews, Current Rheumatology Reviews, Current Women's Health Reviews.

A 2008-ban induló alábbi négy folyóiratnak természetesen még nincs impakt faktora. Ezek: Recent Patents on Mechanical Engineering, Recent Patents on Chemical Engineering, Recent Patents on Computer Science, Recent Patents on Biomedical Engineering.

A Bentham Science Publishing 2007-ben 200 OA lapot indított el. Közöttük 91 orvostudományi, főleg a klinikumok területéről. 68 lapnál megtalálható az egyes közlemények beazonosítást és a pontos hivatkozást segítő DOI szám, valamint az oldalszámzás. Az URL. 21 esetben nem működött, ezért az érintett lapoknál nem tudtuk megvizsgálni a közleménytípusokat. Közleménytípusra egyébként 69 lapban találtunk utalást, ezek túlnyomórészt az „Article” típusba tartoznak.

Scientific Journals International (SJI)

(<http://www.scientificjournal.org>)

A kiadó profilja széleskörű: A 2007-ben indított OA lapok szinte minden tudományágat képviselnek. Közülük 4 publikál orvostudományi vonatkozású közleményeket, melyek az Article, case study, research article típusba tartoznak. A szerzői utasítások laponként megtalálhatók. A publikáció költsége egy szerző esetén 199,95 dollár, és minden további szerzőért további 99,95 dollárt számítanak fel. Az lapok érdekessége, hogy bár évente kétszer, tavasszal és ősszel áll össze egy-egy komplett szám, folyamatosan lehet cikkeket küldeni, amelyek rövid átfutással meg is jelennek.

PubMed Central PMC archívum

(<http://www.pubmedcentral.nih.gov>)

A 2000 óta működő online PMC archívumot az amerikai National Institutes of Health (NIH) által kifejlesztett National Center for Biotechnology Information (NCBI) gondozza az NLM keretein belül. Az archívumban 178 BMC, 7 PLoS és 35 egyéb kiadó lapjai található. Felmerülhet a kérdés, hogy miért van szükség a PMC-re, amikor ezek a kiadók már eleve biztosítják ingyenes hozzáférést az archív publikációkhoz. A PMC jelentősége az archívum szerepe mellett abban is áll, hogy a különböző forrásokból begyűjtött és tárolt adatokhoz egységes platformon juthatunk hozzá.

DISZKUSSZIÓ

A Google kereső és a bibliográfiák alapján végzett elemzéseink eredményei egyaránt megerősítenek abban, hogy az ezredfordulót követően dinamikus növekszik a nyílt hozzáférésű dokumentumok száma. Öröndetes látni azt is, hogy az orvostudomány területén megjelenő OA lapok részesedése magas a többi tudományterülethez képest. Közülük különösen figyelemre méltó a BMC és a Bentham Sciences sok orvosi lapjával, melyek között magas az impakt faktoral rendelkezők száma is. A lapokban megjelenő közleménytípusok mennyisége eltérő. A műfaji változatosságról a publikációk validálásával foglalkozó szakmai szervezetek gondoskodnak. A közlemények között egyaránt találunk új kutatási eredményeket és gyakorlati tapasztalatokat bemutató írásokat. A leggyakoribb közlemény típusok a research, reviews, correspondence típusú írások, valamint az esetismertetések és –tanulmányok, de hiányzanak pl. a vitaanyagok. Számos írás foglalkozik magával az OA elvével, illetve technikájával is. A bemutatott öt OA kiadó közül négy szerzői utasítással is segíti a publikálást. A kapcsolattartást viszont csak ketten (BMC és PLOS) tartják fontosnak, pedig ha a kiadók valóban az OA elvei szerint működnek, munkájuk alapfeltétele kell hogy legyen a zökkenőmentes kapcsolattartás.

Az OA lapok megjelentetésével foglalkozó kiadók célja, hogy minél szélesebb körben biztosítsanak hozzáférést a tudományos információkhoz. A nyílt hozzáférésű dokumentumok kiadói ezért nem az előfizetési, hanem a publikálási díjkból tartják fenn magukat. A közlési

költségek összege változó, néha 1000-2000 \$-t is kitehetnek és mértékük a cikkek tematikája szerint is eltérő. Jelenleg a Medknow kiadó az egyetlen, mely ingyenes publikálási lehetőséget biztosít, segítve ezzel elsősorban a fejlődő országok információellátását. Tény az is, hogy a publikációs költségek összességükben nem feltétlenül alacsonyabbak, mint egy lapelőfizetés [7]. A tetemes publikálási költségek azonban nem mindig a szerzőt terhelik, ugyanis azokat többnyire átvállalják a szerzők munkahelyei, esetleg alapítványok. Érdemes lenne a kiadóknak összeállítani egy szponzori listát is, megkönnyítve ezzel az egyéni szerzők dolgát.

Miután az OA-lapok előállítási költsége már nem az olvasót terheli előfizetési díj formájában, egyre több diák, illetve szerényebb anyagi háttérű egészségügyi intézmény munkatársa is hozzájuthat a tanulást, gyógyító illetve kutatómunkát segítő irodalomforrásokhoz. A szélesebb felhasználói kör viszont azt eredményezheti, hogy már rövidtávon is megnőhet az egyes szerzők publikációinak idézettsége. Tudni kell azonban azt is, hogy az OA lapoknak, akárcsak a hagyományos kiadványoknak három év kell ahhoz, hogy impakt faktort kapjanak. A szerzőknek tehát ezek figyelembe vételével kell döntenüik arról, hogy publikálnak-e nyílt hozzáférésű lapokban vagy nem. Döntő szempont lehet, hogy pl. tudományos fokozat megszerzésére törekedve a gyors idézettség hajtja-e a közlemény szerzőjét, vagy a munkája minősítéséhez a magas IF értékű lapban való megjelenés a cél. Ez a dilemma végül akkor szűnik meg, amikor az OA lapok is „impaktfaktorosodnak”.

Nem alakult ki még egységes nézet a nyílt hozzáférés koncepciójával kapcsolatban. Tekintélyes lapok képviselői például nem találják megnyugtatónak az OA lapok terjedését, mert féltik a kiadványok tudományos színvonalát. Az OA kiadók mögött azonban komoly szerkesztőség és lektorálási rendszer áll, ami szavatolja a magas minőséget.

A bemutatott OA kiadók/archívum külföldön jöttek létre. Örvendetes azonban, hogy Magyarországon is találunk OA-archívum kezdeményeket. Ezek elsősorban egyetemekhez (pl. Semmelweis és Debreceni Egyetem), illetve az MTA-hoz köthetőek [8]. Reméljük, hogy a hazai nyílt hozzáférésű lapok mielőbbi elterjedése hozzájárulhat majd a magyar kutatási eredmények gyorsabban és széles körű megismertetéséhez.

Irodalom:

1. Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1: Reference Description [e-dokumentum] (2007. október 17.)
<http://dublincore.org/documents/1999/07/02/dces/2007.október.17>
2. The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting [e-dokumentum] (2007. október 17.) <http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html>
3. Bailey, Charles W.: Open access bibliography: Liberating scholarly literature with e-prints and open access journals [e-dokumentum] (2007. 10.17)
<http://www.escholarlypub.com/oab/oab.pdf>
4. Koltay Tibor, Tóth Erika: A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés irodalma Magyarországon. TMT, 2006, 53, 128-132.
5. Science publishing – beginning of a revolution [elektronikus dokumentum] (2008. 01. 28) <http://www.biomedcentral.com/info/about/pr-releases?pr=19990426>
6. Public Library of Science [e-dokumentum] (2008. 01.21) PLoS alapelvek: Open access, Excellence, Scientific integrity, Breadth, Cooperation, Financial fairness, Community engagement, Internationalism, Science as a public resource. [e-dokumentum] (2008. 01.21) <http://www.plos.org/about/principles>
7. Karácsony Gyöngyi: A Debreceni Egyetem elektronikus archívuma: a nyílt hozzáférés lehetőségei.- Tudományos és Műszaki Tájékoztatás- 54. évfolyam (2007.) 8. szám [e-dokumentum] (2007. 10.17)

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?sid=2fd88abf30114945c06eb4246ae2870b&id=4765&issue_id=485

8. Voncsina Laura: A Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés. Bp. 2007.
<http://www.elib.hu/05100/05190/html/>